

Utjecaj etničkih razlika na političku nestabilnost u Bosni i Hercegovini

---

Dragičević, Jelena

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:074173>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Jelena Dragičević

Utjecaj etničkih razlika na političku nestabilnost u Bosni i Hercegovini

Prvostupnički rad

Mentor: doc.dr.sc. Jelena Lončar

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Utjecaj etničkih razlika na političku nestabilnost u Bosni i Hercegovini

Jelena Dragičević

Izvadak: Bosna i Hercegovina heterogena je država na jugoistoku Europe čiji složeni etnički sastav (kojeg većinski čine narodi Bošnjaka/Muslimana, Srba i Hrvata) ne funkcionira zajednički u cilju ravnopravnosti i sukladnog života u državi. Zahlađen i neprijateljski odnos među narodima uzrokovan je najviše ratom koji se odvijao 1992.-1995. godine., te se ne smiruje ni dva desetljeća nakon. Narodi drže do svog regionalnog identiteta unutar BiH, a to utječe najviše na politiku koja upravlja drugim segmentima bitnima za razvoj države kao što su demografija, gospodarstvo, infrastruktura, kultura i dr. BiH se "bori" s velikim demografskim i ekonomskim problemima kao što su spora tranzicija, slabi izvoz i prodor na tržište; unutarnja i vanjska migracija stanovništva, niski natalitet, senilizacija stanovništva. Veliki utjecaj i pritisak na razvoj i stabilnost države drže svjetske političke sile SAD i Europska Unija koji nadležu vlasti u državi i njezinu politiku.

27 stranica, 0 grafičkih priloga, 4 tablica, 15 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, narodi, odnosi, politika

Voditelj: doc. dr. sc. Jelena Lončar

Tema prihvaćena: 14. 6. 2018.

Datum obrane: 21. 9. 2018.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

The influence of ethnic differences on the political instability in Bosnia and Herzegovina

Jelena Dragičević

Abstract: Bosnia and Herzegovina is a heterogenous country, in the Southeast Europe, whose ethnic composition (consisted mostly of the nations of the Bosniaks, the Serbs and the Croats) does not function in purpose of equality and consistent life in the country. Such a distanced and hostile relationship between the nations is caused mainly by the War that happened between 1992. and 1995., and it is calming down even two decades after. The nations are holding on to their regional identity in the country, which influences mostly on the politics that rules the other segments important for the development and progress, for instance demography, economy, infrastructure, culture and other. BiH is "fighting" with big economic and demographic problems such as slow transition, low export rate i penetration into the market; internal and external migrations, low birth rate and senilization of the population. Big influence and pressure on the development and stability of the country have world's political forces USA and European Union who supervise the authorities in the country and its policy.

27 pages, 0 figures, 4 tables, 15 references; original in Croatian

Keywords: Bosnia and Herzegovina, ethnicity, relations, policy

Supervisor: Jelena Lončar, PhD, Assistant Professor

Undergraduate Thesis title accepted: 14/06/2018

Undergraduate Thesis defense: 21/09/2018

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

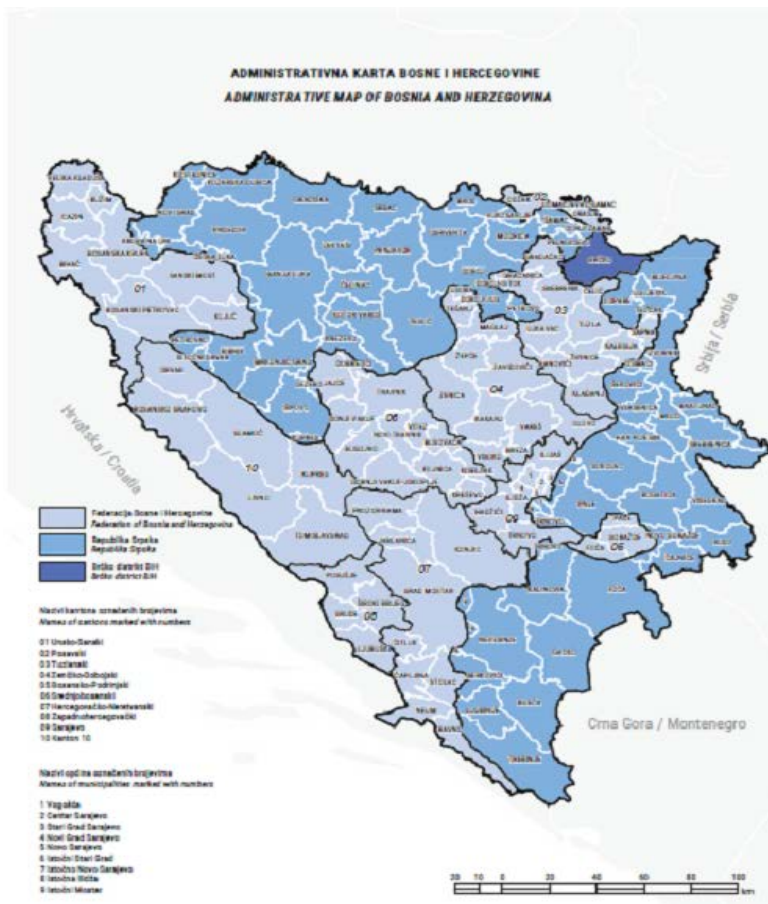
SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. METODOLOGIJA RADA.....	2
3. RAT U BiH.....	3
3.1. Ratno razdoblje 1991.-1995.....	3
3.2. Daytonski sporazum.....	5
4. ETNIČKE PROMJENE U BiH.....	8
4.1. Etnička struktura 1961.-2013.....	8
4.2. Utjecaj etničke na demografsku i gospodarsku sliku.....	12
5. IDENTITET BOSNE I HERCEGOVINE.....	15
6. DANAŠNJA POLITIČKA SLIKA DRŽAVE.....	17
6.1. Političko uređenje.....	17
6.2. Političke stranke.....	19
7. UTJECAJ SAD-A I EU NA RAZVOJ DRŽAVE.....	22
8. ZAKLJUČAK.....	23
LITERATURA I IZVORI.....	24

1. UVOD

Bosna i Hercegovina mala je država na jugoistoku Europe, čiji je glavni i najveći grad Sarajevo. Graniči s tri države: Hrvatska (sjever, sjeverozapad), Srbija (sjeveroistok, istok), Crna Gora (jug), a same granice većinom su prirodne (rijeke Drina, Sava, Una i dr.). Površina države je 51,209 km², a prema posljednjem popisu stanovništva 2013. broj stanovnika iznosi 3.531,159. Gledajući površinu, Bosna i Hercegovina manja je od susjedne Hrvatske (površina Hrvatske iznosi 56,578km²), no zbog kompaktnijeg oblika u odnosu na izduženu Hrvatsku, objektivno lakše može kontrolirati sve dijelove države i odnose unutar pojedinih entiteta, kantona i općina.

Glavni interes ovog rada temelji se na administrativno-teritorijalnom uređenju Bosne i Hercegovine. Glavna podjela države je na dva entiteta: Federacija BiH i Republika Srpska te posebno izdvojen Distrikt Brčko; time je Bosna i Hercegovina federalnog ustroja. Federacija BiH ujedno je podijeljena na 10 kantona i 79 općina, a Republika Srpska je podijeljena na 5 regija i 62 općine (Sl.1.).

Sl.1.: Administrativno-teritorijalno uređenje BiH 2016.

Izvor: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, 2017

Takvo administrativno-teritorijalno uređenje odlučeno je Općim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini, poznatijim kao Daytonski sporazum, koji je potpisan 1995. u istoimenom gradu Dayton savezne države Ohio u SAD-u. No, u BiH postoje tri glavne etničke skupine: Bošnjaci, Srbi i Hrvati uz druge mnogobrojne manje narodnosne skupine. Time, navedeni sporazum zaustavio je rat koji se odvijao na području BiH i bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), no nije uspio stabilizirati stanje u državi zbog toga što je tri naroda podijeljeno u dva entiteta. Naime, Federaciju BiH čine Bošnjaci i Hrvati, a Republiku Srpsku Srbi. Takvo neravnomjerno uređenje zadržalo se do danas, a odnosi između pojedinih naroda postaju sve gori te potreba za poboljšanjem takvog problema postaje skoro nepostojeća. Međusobna netrpeljivost i nepostojeća suradnja među narodima i entitetima odražava se na bitne segmente u državi, počevši od politike. Svaki narod ima svoj određeni interes unutar države kojeg pokušava iskazati prvenstveno preko politike i u javnosti medijima, čime politika postaje sredstvo za rješavanje pojedinačnih ideja pojedinih naroda te se u tome očituje njezina neučinkovitost i nestabilnost. Cilj rada je prikazati odnose triju etničkih naroda od 1995. do danas, analizirati današnju političku sliku države uz detaljno iskazivanje glavnih interesa pojedinih naroda pa na temelju rezultata istražiti intenzitet utjecaja na političku (ne)stabilnost u državi i glavne gospodarske i demografske promjene te donijeti zaključak i iznijeti moguća rješenja koja bi vodila stabilnijem uređenju države i njezinom daljnjem razvitku.

2. METODOLOGIJA RADA

Tijekom pisanja rada, primjenjivat će se domaća i inozemna stručna i znanstvena literatura koja obuhvaća knjige, stručne radove, stručne ili novinske članke, razna predavanja i druge slične publikacije vezane za temu iz područja geografije, politologije, sociologije, demografije, i dr. Rad se temelji isključivo na deskriptivnoj analizi, a za glavne prostorne prikaze i statističke promjene vezane za politiku, gospodarstvo i demografsku sliku države koristit će se kartografski prikazi, statistički i tablični podaci sa službenih statističkih državnih i lokalnih stranica (Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Federalni zavod za statistiku itd.).

3. RAT U BiH

3.1. Ratno razdoblje 1991.-1995.

Kako bi se bolje razumjelo današnje stanje u državi, treba objasniti odnose naroda u prošlosti, odnosno prikazati kratki razvoj događaja do danas koji su uvjetovali današnjem uređenju, počevši s ratom u prvoj polovici 1990-ih koji je bio svojevrsna naznaka raspada SFRJ i kulminacija napetosti odnosa unutar navedene republike. Nakon velike agresije na Sloveniju i Hrvatsku, Jugoslavenska narodna armija (JNA), kao oružana snaga SFRJ krenula je na napad u BiH, 1992. godine (Kulenović, 1998). No, ono što razlikuje sukob između SFRJ i BiH od drugih dotadašnjih agresija je sami uzrok sukoba, a to je proglašenje nezavisnosti BiH 1.3.1992. Naime, 29.2. i 1.3.1992., održan je Referendum o pitanju nezavisnosti BiH (Sl.2.) i time izlaska iz SFRJ u kojem se pozitivno izjasnilo čak 99,44% građana (izlaznost građana je bila 66,43%), dok su 0,6% građana činili bosanskohercegovački Srbi koji su bojkotirali referendum (Maslo, 2018) u borbi da Referendum ne postane legitiman.

Sl.2.: Glasачki listić na referendumu za nezavisnost BiH 1992. godine
Izvor: Bljesak.info, 2018

Nedugo nakon proglašenja nezavisnosti, BiH je ušla u organizaciju Ujedinjeni narodi (22.5.1992.). Kao odgovor, srpske paravojne skupine uz JNA krenuli su u rat postavljanjem barikada u Sarajevu i drugim bosanskohercegovačkim gradovima.

Već prije početka rata, narodi BiH bili su interesno podijeljeni što je pogoršalo odnose i uvjetovalo sukobima 1992. S namjerom priključenja ostacima SFRJ, na području Srpske Autonomne oblasti (SAO), na čelu političke stranke SDS (Srpska demokratska stranka), 9. i 10.11.1991. godine održan je Referendum srpskog naroda za uspostavljanje samostalne srpske republike u granicama BiH (Kulenović, 1998). Na to je HDZ (Hrvatska demokratska zajednica) BiH kao tadašnja glavna politička stranka na području Hercegovine proglasila Hrvatsku Zajednicu Hercegbosna (HZHB) i Hrvatsku Zajednicu Posavine. Time otvoreno kreću pripreme za rat: povećavanjem broja incidenata, ilegalnim posjedovanjem masovnog oružja za "obranu" i žurnom mobilizacijom civilnog stanovništva. Srpski narod, sa strankom SDS na čelu, u potpunosti pokušava izdvojiti osobe srpske predstavnike na vlasti koji su dio npr. Predsjedništva BiH, MUP-a i dr. te je formirana Vojska Republike Srpske (VRS).

S druge strane, izloženost snažnoj srbijanskoj agresiji i secesiji dovela je u pitanje mogućnost objedinjavanja ostalih naroda, Bošnjaka i Hrvata. No, glavne ideje i ideološki ciljevi u nacionalnom interesu su se uvelike razlikovali. Vodstvo HDZ-a BiH, dijeleći stav sa vodećim HDZ-om Hrvatske, zalagalo se za ustrojstvo BiH kao složene (kon)federativne državne tvorevine s tri entiteta. Hrvatima u BiH je takav način uređenja države odgovarao zbog njihove male brojnosti s kojom bi svejedno na barem jednom dijelu BiH imali dominantan politički utjecaj. S druge strane, vodstvo vodeće Bošnjačke stranke SDA zalagalo se za unitarnu i etnički "nedecentraliziranu" državu u kojoj bi se ukinula suverenost triju naroda te bi se njihova ravnopravnost svela na pravo na zaštitu i razvijanje vlastitog jezika, kulture, odgoja i obrazovanja (Mrduljaš, 2007). Glavni cilj, SDA je izjasnio kao stvaranje "građanske" republike gdje bi svaki narod dio svojeg nacionalnog suvereniteta prenio na građanski suverenitet. Bošnjačkom narodu bi odgovarao takav sustav zbog, suprotno od Hrvata, njihove velike brojnosti koja im je davala sigurnost prvenstveno u izborima gdje bi oni sami mogli činiti apsolutnu većinu. Budući da se Daytonskim sporazumom 1995., kojim je završio rat, nijedna ideja nije uspjela ostvariti te današnje uređenje države nijednom narodu ne ide u korist, ideje iz 1992. bile su povod stvaranju negativnih odnosa između Bošnjaka i Hrvata sve do danas.

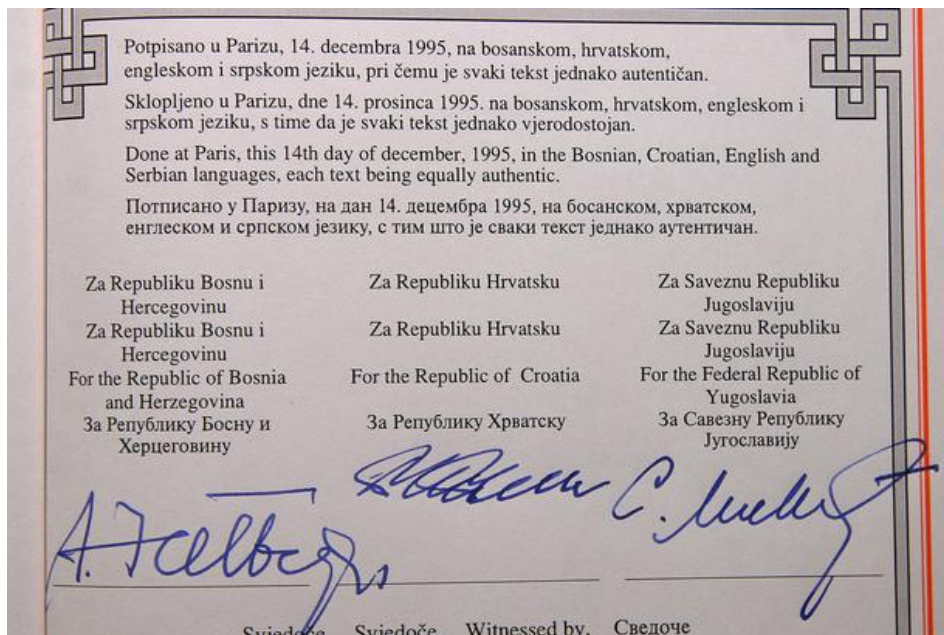
Ipak, suglasnost među Bošnjacima i Hrvatima pojavila se u pitanju postavljanja Hrvatske Vojske u BiH koju su Bošnjaci podržali budući da je riječ o jedinoj inozemnoj sili koja je bila spremna stati u obranu protiv srpskih paravojskih snaga.

Nedugo nakon, u svrhu konsolidacije protusrpskih obrambenih napora, od strane Bošnjaka prihvaćeno je utemeljenje hrvatske vojne komponente u BiH – Hrvatsko Vijeće Obrane (HVO) te njegovo uklapanje u Oružane snage BiH. Time je spriječeno smatranje HVO kao paravojnom skupinom u BiH (Mrduljaš, 2007). Tako se glavni sukob temeljio na srpskim napadima i obrambenom sustavu TO BiH (Teritorijalna obrana BiH) i HVO-a. Godine 1992. stvorila se strategijska bojišnica s obje strane koja je ostala nepromijenjena sve do 1994., a posljednje veće teritorijalno osvajanje srpskih snaga do 1995. je Jajce. Odnosi Bošnjaka i Hrvata zahuktavaju se krajem 1992. kada HVO ulazi u grad Prozor, do tada pod kontrolom TO BiH i zauzima ga. No, povod tzv. Bošnjačko-hrvatskom ratu 1993. godine bilo je "dovlašće" srednje Bosne (Bliznac, 2011). Radikalnim napadima mudžahedina sa Bošnjačke strane i odgovora bosanskohercegovačkih Hrvata, ratu su također pridonijeli i Europska zajednica i UNPROFOR koji su često bili optuživani, posebice s Hrvatske strane, za priklanjanje stranama u sukubu, umjesto rješavanju sukoba i davanja pomoći napadnutom stanovništvu. Rat je trajao godinu dana te je završio konačnim tzv. "Washingtonskim sporazumom" 18.3.1994. kojim je nastala današnja Federacija BiH i kojim je dogovoreno primirje Hrvatskog Vijeća Obrane i Armije BiH.

Značajna je bila intervencija NATO-a koja se dogodila nakon simboličnog genocida bošnjaka u Srebrenici od strane VRS-a i opsade u Sarajevu koja je također završila masovnim masakrima. NATO je granatirao bitna područja VRS-a te uz oslobađanje Zapadne Bosne, ono se smatra završetkom rata u Bosni i Hercegovini.

3.2. Daytonski sporazum

Rat u Bosni i Hercegovini, kao i drugi ratovi na području bivše SFRJ ("Domovinski rat" u Hrvatskoj) obilježen je strašnim napadima, etničkim čišćenjima, genocidima, masakrima, koji su rezultirali smrću milijuna ljudi i mnogobrojnim iseljeništvom, no 1995. okončan je, između ostalog, i intervencijom SAD-a. Shvaćajući potrebu za nekim rješenjem za ponovno uspostavljanje mira u državi, dolazi do potpisivanja općeg sporazuma u SAD-u, pod nazivom Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini ili tzv. Daytonski sporazum. Nakon dugih pregovora u studenom, 1995., sporazum je službeno potpisan 14.12.1995. u Parizu, a sudionici su bili predstavnici triju država proizašlih iz SFRJ: Alija Izetbegović (BiH), Franjo Tuđman (Hrvatska) i Slobodan Milošević (Srbija i Crna Gora) (Sl.3.) te američki veleposlanik Richar Holbrooke i general Wesley Clark.

Sl.3. Potpisi predstavnika Republike Hrvatske, Republike BiH i Savezne Republike Jugoslavije, 1995., Daytonski sporazum

Izvor: BHRT.ba, 2017

Zanimljivo je napomenuti kako sami sporazum dosad nikad nije bio ratificiran ili prihvaćen u parlamentu, nego se na nj gleda kao na Ustav države koji se ne smije mijenjati (Narod.hr, 2015).

Glavno rješenje Daytonskog sporazuma je odrediti političko i administrativno-teritorijalno uređenje Bosne i Hercegovine koje bi pridonijelo ponovnom miru i stabilnosti razvoja novonastale samostalne države Bosne i Hercegovine. No, sporazum nije značajno promijenio dotadašnje stanje, gleda podjele teritorija između Srba, Bošnjaka i Hrvata.

Članak III.

Stranke pozdravljaju i podržavaju postignute dogovore o razgraničenju između dvaju entiteta, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, kako je izloženo u Sporazumu u Aneksu 2. Stranke će u cijelosti poštivati i promicati ispunjenje obveza preuzetih u njemu. (Pavković,2017)

Prema članku III. država je podijeljena na dva entiteta: Federacija BiH koju čine Bošnjaci i Hrvati te Republika Srpska koju čine Srbi. Stvaranjem Republike Srpske, mnogi smatraju kako su Srbi uspjeli u svom naumu koje su imali tijekom rata te im Sporazum daje povoda za daljnje poteze izdvajanja iz BiH (Kulenović, 1998).

Uz to, iz Sporazuma je moguće predvidjeti lošu budućnost odnosa triju naroda, što također mnogi gledaju kao strateška odluka administracije SAD-a u kojoj građani BiH-a nisu imali glasa (Rodin, 1996), prvenstveno jer se nije riješilo pitanje multikulturalizma, koji je glavna karakteristika države. Uz to, Sporazumom rat je ostao bez poraženih i pobjednika, što je izazvalo sukobe u državi u idućih 20 godina na temelju "političkih igara" (Pajković, 2017). Time Daytonski sporazum postao je kočnica razvoja i transformacije BiH.

Bitno je napomenuti kako se u Sporazumu ne spominje Distrikt Brčko. Naime, Brčko je bio pod arbitražom i nije pripao niti Federaciji BiH, niti Republici Sprskoj, već je kao distrikt pod upravom BiH izdvojen 2000. godine odlukom Međunarodne arbitražne komisije za Brčko (ABiH u Švedskoj, 2016).

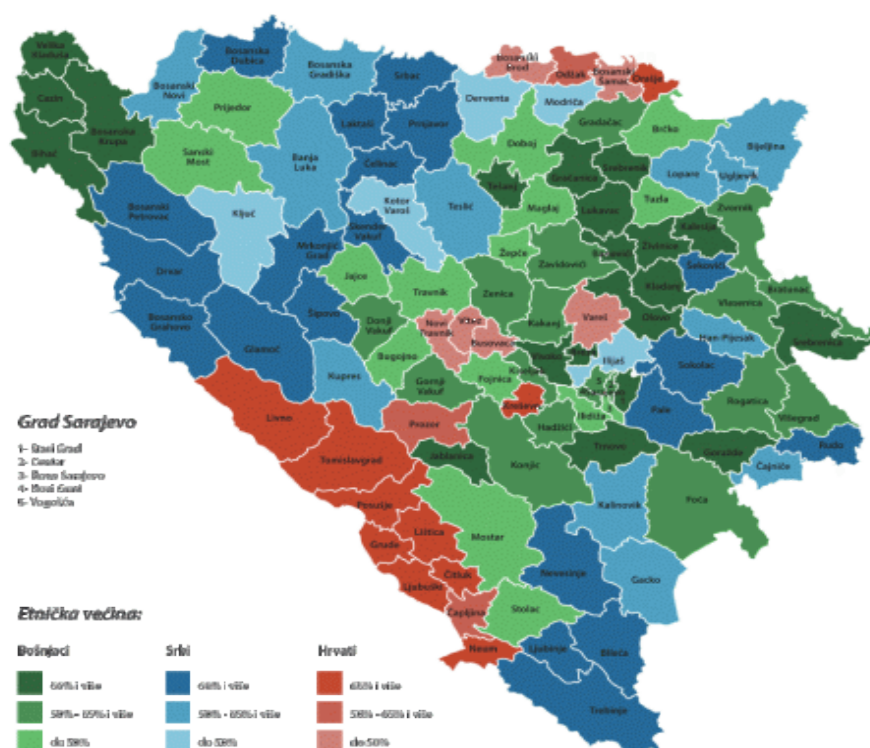
4. ETNIČKE PROMJENE U BiH

4.1. Etnička struktura 1961. – 2013.

Popis stanovništva najprecizniji je statistički opis demografskog i ekonomskog stanja društva neke države u određeno vrijeme te se dobiveni podaci mogu koristiti i za usporedbu s ranije ili kasnije dobivenim statističkim podacima, što daje uvid u demografske, gospodarske, etničke promjene u konkretnom razdoblju. U pravilu se provodi svakih 10 godina. U Bosni i Hercegovini, popisi stanovništva provode se od 15.stoljeća, doba kad je država bila pod Osmanlijama, no prvi moderni popis proveden je u sklopu Austro-Ugarske Monarhije 1879. godine (Ajanović, 2016). Od tada, u BiH provedeno je ukupno još dvanaest popisa stanovništva, u prosječnom razmaku od 10 godina. No, u posljednjih 30 godina provedena su samo dva popisa, 1991. i 2013. godine. Glavni uzroci tome su rat 1992.-1995. te nakon rata neučinkovitost državne vlasti u postizanju dogovora o idućem popisu nakon samog rata (Cvitković, 2017).

Popis stanovništva 1991. godine dobar je pokazatelj stanja države netom prije rata koji je "buknuo" manje od godinu dana poslije. Ukupno stanovništvo iznosilo je 4.377,033 što je prikazivalo izniman porast u odnosu na posljednjih 30 godina (1961. živjelo je 3.277,948st.) (FZS, n.d.). Prema podacima, zastupljenost naroda Bošnjaka, Srba i Hrvata bila je nedostižno veća od drugih manjinskih naroda. Bošnjaka je bilo najviše, i to 1.898,963, a nakon njih dolaze Srbi kojih je 1.365,093. Hrvati su na trećem mjestu sa 759,906. Čak 17% naroda, odnosno 242.682 stanovništva izjašnjavalo se Jugoslavenima, što je smatralo uobičajenim s obzirom da je 1991. BiH i dalje bila pod SFRJ.

BiH: Etnička struktura na nivou opština
(Izvor: Popis 1991. godine)

Sl.4. Etnička struktura Bošnjaka, Srba i Hrvata u BiH 1991., na razini općina
Izvor: Bosnjaci.wordpress.com, 2013

Gledajući etničku strukturu, odnosno rasprostranjenost i dominaciju utjecaja većinskih triju naroda BiH (Sl.4.), vidi se malo veća dominacija Bošnjaka, i to pretežito u srednjoj Bosni, na sjeverozapadu uz samu granicu s Hrvatskom te na jugoistoku Bosne uz granicu sa Srbijom, dok dominacija Srba izrazita je na sjeverozapadu Bosne, u manjem dijelu srednje Bosne te na jugu (Istočna Hercegovina). Dominacija Hrvata je u odnosu na Bošnjake i Srbe u državi na izrazito maloj površini, a to su područja na jugozapadu države, uz granicu sa Hrvatskom (Zapadna Hercegovina) i područje Bosanske Posavine.

U odnosu na prostele popise stanovništva, iz 1961., 1971. i 1981. godine, porast stanovništva najviše se očituje u porastu Bošnjaka/Muslimana, odnosno sve većem broju ljudi koji se tako izjašnjavaju. Kao što se može vidjeti iz tablice (Tab.1.), 1961. godine prema popisu se tek 842.248 stanovništva izjašnjavalo Muslimanima, dok se 1991., pred raspadom SFRJ, broj Muslimana, odnosno Bošnjaka povećao za 1,060,708 stanovnika. Broj Srba se od 1961. godine do 1991. smanjio tek za otprilike 50,000, no i dalje čine visoki udio ukupnog

stanovništva (1991. udio Srba bio 31,21%). Hrvati su također nakon jačeg porasta 1971., do 1991. doživjeli blagi pad, no i dalje ostaju u visokom broju, a pravi pad osjetit će se tek nakon rata pa do danas. Druge veće nacionalnosti u BiH koje su u velikom broju ostale i danas su susjedni Crnogorci, Makedonci, Slovenci i Albanci. Očekivano je izjašnjavanje udjela stanovništva kao Jugoslavena te ih je netom prije rata 1992. bilo 242.682.

Tab.1. Stanovništvo prema etničkoj nacionalnosti u BiH 1961., 1971., 1981. i 1991.

Narod	Godina			
	1961.	1971.	1981.	1991.
Ukupno	3.277,948	3.746,111	4.124,256	4.377,033
Bošnjaci	842.248	1.482,430	1.630,033	1.902,956
Srbi	1.406,057	1.393,148	1.320,738	1.366,104
Hrvati	711.665	772.491	758.140	760.852
Jugoslaveni	275.883	43.796	326.316	242.682
Crnogorci	12.828	13.021	14.114	10.071
Makedonci	2.391	1.773	1.892	1.596
Slovenci	5.939	4.053	2.755	2.910
Albanci	3.642	3.764	4.396	4.925

Izvor: Agencija za statistiku BiH 1961., 1971., 1981. i 1991.

Kao što je već rečeno, idući popis stanovništva nakon 1991. provodio se tek 22 godine kasnije, odnosno 2013. godine. Razlog tome je rat koji je izazvao veliki kaos u državi po pitanju stanovništva (emigracije, nestali u ratu itd.) te neučinkovitost političke elite u pronalaženju rješenja. Izrazita polemika izazvana je i odlukom donešenom za provedbu popisa stanovništva 2013., posebice od strane Bošnjaka koji su u ratu doživjeli genocid, etničko čišćenje zbog kojeg je mahom velik broj stanovnika iselio. Smatraju da popis stanovništva 2013. ne bi mogao dati pravu sliku stanja u državi jer bi prikazao prvenstveno manji broj zbog prisilno raseljenog stanovništva jer bi se time zakonski prihvatila progona i ratni zločini u državi. No, unatoč tome broj Bošnjaka je i dalje najveći, te u Federaciji BiH čine veliku većinu.

Prema popisu, ukupan broj stanovnika iznosi 3.531,159, što ukazuje na izrazit pad stanovništva u odnosu na posljednji popis 1991. kada je broj stanovnika bio veći za 845,874. Gledajući etničku strukturu (Tab.2.), i dalje je najveći je broj Bošnjaka, kojih je 1.769,592, a u odnosu na popis 1991. manje ih je za oko 120,000. Nešto veći pad primjetan je kod srpskog naroda, koji prema popisu iz 2013. ima stanovnika za nešto manje od 300,000. Najveći pad osjetan je kod Hrvata, koji su i prije rata, 1991. činili najmanji udio od triju većinskih naroda BiH. Godine 2013. na popisu ih je izjašnjeno tek 544.780, što je za 226.000 manje nego 1991. Jasno su vidljive negativne posljedice rata te sporo napredovanje države godinama nakon zbog kojeg prognano i iseljeno stanovništvo većinski ostaje u inozemstvu i čini široku dijasporu države.

Tab.2. Stanovništvo prema etničkoj nacionalnosti i njihov udio u ukupnom broju u BiH 1991. i 2013.

Narod	Godina			
	1991.	Udio (%)	2013.	Udio (%)
Ukupno	4.377,033	-	3.531,159	-
Bošnjaci	1.902,956	43,5	1.769,592	50,1
Srbi	1.366,104	31,2	1.086,733	30,8
Hrvati	760.852	17,4	544.780	15,4
Ostali	347.121	7,9	130.054	3,7

Izvor: Statistika.ba, n.d.

Gledajući rasprostranjenost, iz popisa stanovništva 2013. godine, oko 375 naselja ostalo je nenaseljeno u odnosu na popis iz 1991. godine, od kojih je udio srpskih naselja najveći (220). Etnička slika naselja uvelike se promijenila u odnosu na sliku iz 1991. te su mjesta i gradovi postali homogeniji što izražava striktni utjecaj rata u kojem je stanovništvo iseljavalo svojevoljno iz pojedinih mjesta zbog negativne društvene atmosfere ili prisilno, "etničkim čišćenjima" i sl. (Mrduljaš, 2013). No, strateški i povijesno važna mjesta za pojedine narode ostala su i dalje pod njihovim utjecajem.

4.2. Utjecaj etničke na gospodarsku i demografsku sliku

Demokratizacija i tržišna ekonomija glavni su pokretači snage u BiH (Tomaš, 2013). No, u državi tranzicija se odvija sporo, životni standard k tome postaje sve niži, a u trgovačkom segmentu, BiH se ne prodire na tržište. Razlozi takvom ishodu su očekivano rat koji je opustošio velik dio države, raselio stanovništvo, a današnja državna administracija i politika ne uspijeva privući to isto stanovništvo natrag u svoju zemlju. Građani BiH bore se protiv političke korupcije što uvelike utječe na rast gospodarstva i demografije. Daytonski sporazum, potpisan 1995. godine, okončao je rat u državi, no nije uspio dovesti političku i ekonomsku stabilnost. Utemeljeni su glavni parametri tranzicije u BiH, kako bi se uklonile ratne posljedice koje su zaustavile proces tranzicije te tržišna ekonomija u sklopu jedinstvenog tržišta države.

Tranzicija se u BiH pojavila već 1980-ih, dok je država još bila pod SFRJ, no bila je na jedno vrijeme zaustavljena zbog rata, a time je bila zaustavljena i privatizacija poduzeća. No, iako je društveni proizvod postao državno vlasništvo, nakon rata, birokracija i administracija države doživjeli su napredak te je državno vlasništvo postala kvalitetna podloga za ekonomiju, politiku i društvo, jer su izvori, kojima je država raspolagala, bili izolirani od utjecaja tržišnog sustava koruptivnih tvrtki, kriminalnih poduzeća i loše vođenih birokracija drugih država (Tomaš, 2013). Danas, tranzicija i privatizacija sporo se provode, ekonomija države opterećena je strukturnim problemima i manjkom strategije korištenja glavnih izvora, zbog čega je krajnji proizvod manjih vrijednosti.

Prema Agenciji za statistiku BiH, vanjskotrgovinska bilanca je iz godine u godine u sve većem deficitu (Tab.3.).

Tab.3. Vanjskotrgovinska bilanca u BiH 2004., 2007., 2010., 2013. i 2016.

Godina	Izvoz	Uvoz	Vanjskotrgovinska bilanca	Pokrivenost uvoza izvozom (%)
2004.	3.012,762	9.422,970	-6.410,208	32
2007.	5.936,584	13.898,242	-7.961,658	42,7
2010.	7.095,503	13.616,238	-6.520,735	52,1
2013.	8.380,496	15.170,172	-6.789,676	55,2
2016.	9.418,109	16.161,014	-6.742,905	58,3

Izvor: Agencija za statistiku, 2016

Uvoz premašuje izvoz, što se može primijetiti u porastu pokrivenosti uvoza koji je 2004. iznosio 32%, a 2016. 58,3%, što je za 26% više. Primjetan je porast izvoza, no neusporediv je u odnosu na porast uvoza, posebice između 2004. i 2007. godine. Prije rata, BiH je bila u trgovinskom suficitu. Današnji glavni trgovinski partneri BiH su susjedne države Hrvatska, Srbija i Crna Gora, i razvijene zemlje EU Slovenija, Austrija, Italija i Njemačka.

Prema udjelu zaposlenih u granama djelatnosti, 2013. najviše je stanovništva zaposleno u uslužnom sektoru (65,5%), potom u industriji (26,4%) i najmanje u poljoprivredi, 8%. Industrija se brzo razvija u državi na temelju stranih ulaganja, posebice iz Rusije, Hrvatske, Srbije, Italije i Češke. Glavni ekonomski problemi su niska poljoprivredna produktivnost, postojanje većinski malih poduzeća, zaposlenost sve većeg broja stanovnika u javnom sektoru, okretanje sivoj ekonomiji, rast kriminaliteta, siromaštvo (2013. – 18%) i visoka stopa nezaposlenosti (2013. 44,3%).

Demografska slika države postupno se pogoršava, na što utječe niski životni standard, nemogućnost zaposlenja nakon stjecanja visoke stručne spreme, zbog čega se snižava i stupanj obrazovanja mladog stanovništva i okretanje stanovništva poljoprivredi, sivoj ekonomiji, kriminalu.

Tab.4. Prirodno kretanje stanovništva BiH 1997., 2001., 2005., 2009. i 2013.

Godina	Stopa nataliteta (%)	Stopa mortaliteta (%)	Prirodni priraštaj (%)
1997.	12,9	7,5	5,5
2001.	9,9	8	1,9
2005.	9	9	0,1
2009.	9	9,1	0,1
2013.	8	9,3	1,3

Izvor: Agencija za statistiku, 2016

Prema tablici (Tab.4.) može se vidjeti porast stope mortaliteta od 1997. do 2013. godine, no značajniji je pad stope nataliteta u poslijeratnom razdoblju. Razlozi su visoka smrtnost stanovništva u ratu (žene i djeca), iseljavanje stanovništva i smanjenje stope fertiliteta žena. Bitno je negativno razmišljanje mlađe populacije BiH o stanju u državi (nemogućnost zaposlenja, visoki krediti itd.) što ih odgovara od brakova i osnivanja obitelji. S obzirom na visoku stopu smrtnosti, koja svake godine sve više premašuje broj živorođenih, i odlazak mlaog stanovništva "trbuhom za kruhom" izrazita je senilizacija stanovništva, posebice u dijelu Hercegovine i sjeveroistoka BiH.

5. IDENTITET BOSNE I HERCEGOVINE

Za Bosnu i Hercegovinu danas najčešće se govori da je višekulturna. Ne smatraju ispravnost riječi multikulturalizma jer narodi države ne djeluju na institucionalizaciji na nižoj, lokalnoj razini između zajednica, već djeluju zasebno, prateći svoje ciljeve i interese. Kroz povijest, Bošnjaci, Hrvati i Srbi gradili su prvenstveno svoj identitet i učvršćivali utjecajni prostor, koji nakon rata ono prelazi u politički utjecaj. Promatrajući politiku BiH danas, postojanje više kultura na jednom području počinje se stavljati pod tepih te se smatra kako bi "svatko mogao sa svakim" (Cvitković, 2006). Političku elitu u državi danas čine glavne političke stranke, koje svojim političkim potezima ne pokazuju interes za ravnopravni i sukladan život svih etničkih skupina u BiH, već svoju moć i djelotvornost ograničavaju na prostor svojih članova na temelju nacionalnih osjećaja. To je dovelo do razine na kojoj se većina pripadnika pojedinih naroda međusobno ne može nazvati "sugrađanima" (Cvitković, 2006), nego su odnosi udaljeniji no ikad, negdje i neprijateljski. Međusobno nepoznavanje kulture, religije uvjetovano je i ratom, kojim su mjesta BiH postala etnički homogena. Tako, prema popisu stanovništva iz 1991. od tadašnjih 109 općina, 91 je bila multietnička, no prema popisu 2013. od 141 općine (izuzev Brčko Distrikta) dvije trećine imaju dominantnu ili apsolutnu naseljenost jednog naroda. Rijetko je miješanje različitih dominantnih kultura u istom mjestu, uz prijateljske odnose. Primjer kulturne i političke podijeljenosti je grad Mostar, najveći grad u Hercegovini. Grad je izrazito neprijateljskih odnosa njegovih stanovnika Bošnjaka i stanovnika Hrvata, još od Bošnjačko-hrvatskog rata, koji je upravo tamo počeo 1993. godine (Proleksis enciklopedija, 2013). Zapadna strana grada većinski je naseljena hrvatskim stanovništvom, dok je istočna većinski naseljena muslimanskim, a granica grada je čuveni Stari most (Sl.5.), sagrađen u 16.stoljeću.

Sl.5. Stari most u Mostaru, 2017.

Izvor: Narod.ba, 2017

Nacionalni i građanski identitet u Bosni i Hercegovini slabog je intenziteta, polazeći od činjenice da je država izrazito heterogena. Religija je drukčija, kultura i jezik također, i ono najbitnije pojedinom narodu, povijesno nasljeđe. Zbog toga se svaki narod poistovjećuje drukčije u državi s ciljem izražavanja svojeg podrijetla i opredjeljenja.

Time i naziv "Bosnac" izaziva polemike. Najčešće ga koriste Bošnjaci, no naziv nije općeprihvaćen, posebice od strane vlasti, jer time se jedan narod raspršuje na tri nacionalne skupine – Bošnjaci, Muslimani, Bosanci (Pavković, 2017), a time se umanjuje njihov identitet, već se poistovjećuje sa stanovnicima drugih vjeroispovijesti u državi. Srbi, također, teže iskazivanju svog regionalnog identiteta, čime nacionalni stavljaju u drugi plan. Ono se temelji na separatističkim željama te na stvaranju Republike Srpske sa 90% Srba.

Hrvatima, s druge strane, glavni je cilj samo očuvati područja dominacije. S obzirom da su Srbi uspjeli zadržati iz rata svoj entitet, a Bošnjaci uvelike dominiraju na području Federacije BiH, hrvatski identitet u odnosu na nacionalni lagano se gubi. Bošnjaci i Srbi svoj identitet temelje na vjeroispovijesti, a takav je slučaj i kod Hrvata. Tako, zbog nepostojanja popisa stanovništva od rata, su se izdavali podaci o kretanju Hrvata u BiH preko podataka Katoličke crkve BiH koji su popisivali broj katolika, čiju su apsolutnu većinu činili upravo Hrvati. No, Hrvati, kroz povijest do danas, žive "podijeljeni" između Hrvatske i BiH. Imajući dvojno državljanstvo, Hrvati BiH uvijek će u teškim trenucima u državi moći pribjeći u susjednu Hrvatsku (Pavković, 2017). Otkako je Hrvatska ušla u Europsku Uniju (1.7.2013.), broj iseljenih Hrvata iz BiH naglo raste. Bošnjaci i Srbi šire svoj utjecaj prvenstveno u politici te se zbog toga sve veći broj Hrvata okreće Hrvatskoj kao alternativni.

Gledajući međusobne odnose između Bošnjaka, Srba i Hrvata te kako oni gledaju jedni na druge, najviše se ističu negativnosti. Provodeći razne ankete, prema stručnjacima, negativna razmišljanja i zahlađenja odnosa između naroda danas uglavnom proizlaze iz rata 1992.-1995. i nasilja koje je prouzročeno svim trima narodima međusobno (Skoko, 2011).

Na nižoj razini, vlast je određena slično kao i na državnoj. U Federaciji BiH zakonodavnu vlast vrši Parlament FBiH koji potvrđuje zakone donešene unutar Vlade Federacije. Vladu čini premijer, zamjenik premijera i ministri. Izvršnu vlast čini Predsjednik koji predstavlja i zastupa FBiH, a ispod njega dolaze dva potpredsjednika. Oni se rotiraju na vlasti svakih šest mjeseci, dok članovi Parlamenta imaju dvogodišnji mandat.

Republika Srpska

Narodna skupština RS i Vlada RS   Predsjednik RS   Ustavni sud RS

U Republici Srpskoj glavnu zakonodavnu vlast drži Narodna skupština koja je jednodomno tijelo s 83 člana. Članovi, kao i u Parlamentu FBiH, imaju dvogodišnji mandat. Vladom presjeda premijer uz 16 ministara. Uz Predsjednika stoje dva podpredsjednika i Senat kao savjetodavno tijelo najviših institucija.

Uloga međunarodne zajednice u BiH također je značajna. Riječ je o Visokom predstavniku međunarodne zajednice koji je postavljen za nadgledanje implementacije civilnog aspekta Sporazuma, tako da kad je u pitanju interpretacija Sporazuma, Visoki predstavnik najviši je autoritet. Uz navedeno, Predstavnik je ovlašten donositi zakone i koordinirati aktivnosti s drugim međunarodnim organizacijama i zajednicama (MVPBiH, 2009), a bira ga Europski parlament. Trenutni Predstavnik je Valentin Inzko iz Austrije, a na položaju je od 2009. godine.

5.2. Političke stranke

Od posljednjih općih izbora u Bosni i Hercegovini, održanih 12.10.2014., broj političkih stranki znatno se povećao. Tako, prema procjenama Centralne izborne komisije BiH, u državi postoji više od 150 političkih stranki (Degirmendžić, 2018). No, Centralna izborna komisija ne može precizno odrediti njihov broj zbog toga što se stranke ne osnivaju u Komisiji već u određenim pravosudnim institucijama, dok sama Komisija tek kroz financijske izvještaje dobiva uvid u aktualno stanje, što govori o mogućnosti postojanja velikog broja i neregistriranih stranki. Može se zaključiti kako se time izražava nezadovoljstvo sve većeg broja građana u državi iz godine u godinu, no također i kako je političku stranku lagano osnovati na području BiH.

Naime, da bi se u Federaciji BiH mogla osnovati politička stranka, potrebni uvjeti su 50 potpisa za registraciju, administrativna pristojba od 300 KM (konvertibilna marka – službena valuta BiH) i statut. Uvjeti dolaze iz Zakona o političkim organizacijama koji nije promijenjen od 1991., dok u Republici Srpskoj i Distriktu Brčko na snazi su noviji zakoni. Tako je u Republici Srpskoj, uz statut i 300 KM, povećan broj potpisa za registraciju na 500, a u Distriktu na 300 (Klix.ba, 2017).

Također, političke stranke su optuživane od mnoštva građana za političku korupciju. Prema Zakonu o financiranju političkih stranki (2012), uz članarine, dobrotvorne priloge, prihode od imovine u vlasništvu stranke itd., financiranje stranki dolazi i iz proračuna Bosne i Hercegovine, entitetskih, odnosno proračuna Distrikta Brčko, i kantonalnih proračuna.

S obzirom na lakoću osnivanja stranke i na financijske privilegije koje stranka dobije kroz svoje djelovanje, građani smatraju kako poboljšavanje stanja u državi njima prelazi u drugi plan te se zato vode, zasad neuspješne, borbe za ukidanje financiranja stranki iz proračuna (Ljubuški.info, 2016).

Usprkos postojanju otprilike 150 političkih stranki u državi, za nadolazeće Opće izbore 2018., ovjereno ih je 69, uz 34 nezavisnih kandidata. Situacija na Općim izborima 2014. nije bila puno drukčija, onda je bilo ovjerenih 65 političkih stranki i 24 nezavisnih kandidata.

Tri su glavne nacionalne stranke, osnovane 1990., u doba postupnog raspada SFRJ i općenito socijalizma. Narodi su osnovali stranke kao svojevrsnu afirmaciju naroda na svojem teritoriju u BiH, što je dodatno izoštrilo međusobne odnose i odvelo ih na državnu razinu, čemu je na kraju uslijedio i rat. Ono što je u predratnom razdoblju karakteriziralo tri stranke je konfliktno-poticajna politika, koja je, uostalom, dovela do rata.

Najstarija je Bošnjačka stranka SDA ili Stranka demokratske akcije. Osnovana je 22.5.1990. u Sarajevu (SDA, 2012). Počevši kao narodni pokret, danas je SDA temelj i nosilac političke emancipacije bosanskih muslimana te su time članovi svi koji pripadaju muslimansko kulturno-povijesnom krugu. Kao što je već rečeno u prvom poglavlju rada, glavni interes stranke, time i svih Bošnjaka je stvoriti zajedničku, unitarnu državu Muslimana, Hrvata i Srba bez ikakvih podjela, demokratski uređenu gdje bi se svi izbori temeljili na načelu "jedan čovjek, jedan glas". Takvim sustavom bi, budući da čine većinu ukupnog stanovništva, Bšnjačko/Muslimansko stanovništvo činilo nacionalnu tvorevinu države, a Srbi i Hrvati bi imali status manjinskih naroda (Mrduljaš, 2011). Prvi predsjednik stranke bio je Alija Izetbegović, koji je četiri godine nakon osnivanja stranke, 1996. postao članom Predsjedništva BiH u ime Bošnjaka.

Mjesec dana kasnije, 29.6.1990. osnovana je konzervativna nacionalna stranka koja je predstavljala Srbe, pod imenom Srpska demokratska stranka (SDS). Važnost stranke očituje se kroz cijeli rat u kojem je glavna uloga bila podrška srpskoj vojsci u ratu (npr. naoružavanje civila). Bošnjačka i hrvatska stranka usuglasile su se u težnji državne nezavisnosti od SFRJ, s čime se SDS nije slagao te je srpski narod (rečeno u 1. poglavlju rada) bojkotirao referendum prvenstveno pod naredbom stranke. SDS-u je u temeljnom interesu bila separatistička težnja, te je time srpski narod bio najzadovoljniji Daytonskim sporazumom, kojim su uspjeli sačuvati svoj teritorij. Prvi predsjednik stranke bio je Radovan Karadžić, koji je također, 1996. godine postao članom Predsjedništva BiH u ime Srba.

Hrvatska nacionalna stranka osnovana je najkasnije, 18.8.1990. godine, pod imenom Hrvatska demokratska zajednica BiH. Okuplja hrvatske građane na području BiH prema načelima kršćanske demokracije. Glavni cilj stranke u ime naroda bio je zadržati nacionalnu samobitnost i opstojnost Hrvata kroz prošlost, a glavni interesi očituju se u ostvarivanju demokracije, nacionalne slobode, ravnopravnosti i konstitutivnosti naroda u državi. Tijekom rata imala je važnu ulogu u stvaranju Herceg-bosne i Hrvatske vojske. Prvi predsjednik bio je Stjepan Kljujić, koji je također 1996. postao članom Predsjedništva BiH u ime Hrvata. Što je na samom početku stvaranja nacionalne stranke uzdružilo, bila je jednaka volja za rušenje komunizma u vlasti, tako da su se nakon prvih demokratskih izbora 1990. tri stranke udružile

u antikomunističku koaliciju (Sl.6.). Nije dugo trajala, s obzirom na različite ideje i poglede na uređenje države.

Sl.6. Predsjednici političkih stranki (s lijeva na desno): Stjepan Kljujić (HDZ BiH), Radovan Karadžić (SDS), Alija Izetbegović (SDA) , sklapanje antikomunističkog saveza, 1990.

Izvor: BHRT.ba, 2016

Danas se stranke najviše okreću suradnji s Europskom Unijom i SAD-om u cilju državnog razvoja i napretka. No, na kraju se uvijek okrenu svojim glavnim interesima i vode borbu prvenstveno za bolji životni standard naroda kojeg predstavljaju. Gledajući odnose između stranki, glavna nepravda odražava se najviše na malobrojne Hrvate koji entitet dijele s većinskim Bošnjacima. Prema Izbornom zakonu, kako bi pojedinac donio pobjedu (na lokalnoj ili državnoj razini) potrebna je dvotrećinska većina unutar entiteta (entitet = izborna jedinica), što Bošnjaci počinju uzimati u svoju korist (Pavković, 2017). Uz predlaganje svog člana Predsjedništva BiH, bošnjačke stranke predlažu i hrvatskog člana, u čemu Hrvati zbog svoje malobrojnosti ne mogu utjecati na izbor. Slična je situacija i na razini entiteta, gdje su Srbi istim izbornim manipulacijama odabrali predstavnika Hrvata Emila Vajka u Republici Srpskoj. Hrvati nemaju veliku moć, posebice u izborima, gdje se njihovo nezadovoljstvo počinje najviše očitovati. Same stranke danas u državi jačaju zbog regionalnog i etničkog identiteta kojeg bude u pojedinom narodu, tako da trenutna situacija u državi, gdje još nije riješeno pitanje državnog identiteta, pozitivno utječe na njihovo postojanje i jačanje.

7. UTJECAJ SAD-A I EU NA RAZVOJ DRŽAVE

Američka i europska diplomacija smjenjuju se u pokušaju rješavanja stagnirajuće krize u Bosni i Hercegovini. SAD, u sklopu NATO saveza, sudjelovao je u rješavanju i okončanju rata 1995. Kako bi poboljšala svoj obrambeni sustav i kontrolu vojske, Bosna i Hercegovina potpisala je 2006. Partnerstvo za mir, političko-vojni program NATO-a usmjeren uspostavljanju vojne suradnje i regionalne stabilnosti (Kazazić, 2007). Na temelju povezanosti s NATO savezom, BiH razvija i gradi čvrst obrambeni sustav. Sami ulazak države u NATO usporen je srpskog i bošnjačkog sporenja o vojnoj imovini, jedni žele da se knjiži na državu, a drugi na entitete. Također, Srbija je jaki zagovaratelj protiv ulaska BiH u NATO. Osim NATO saveza, SAD imao je bitnu ulogu u formiranju države. Potpisujući Daytonski sporazum, predsjednik BiH Alija Izetbegović je pod utjecajem SAD-a pristao na uređenje države, za koje se znalo da neće odgovarati građanima države. Tako, kako godine od Sporazuma prolaze, državu je sve teže pretvoriti u organiziranu, europsku državu, no težnja građana za takvim sustavom raste, što vlastima daje poticaj. Glavni strateški cilj Bosne i Hercegovine danas je integracija u Europsku Uniju (Kazazić, 2005). Veliku ulogu imaju susjedne države, posebice EU članica Hrvatska koja može pružiti financijsku pomoć i ekonomsku suradnju na višoj europskoj razini. Iskoraci BiH prema Europskoj Uniji ovise najviše o reformskom tempu zemlje.

8. ZAKLJUČAK

Bosna i Hercegovina po mnogočemu je specifična država, a glavna karakteristika je etnička heterogenost koja utječe na opstanak i razvoj države. Tri većinska naroda su Bošnjaci/Muslimani, Srbi i Hrvati, koji imaju dugu povijest međusobnih sukoba i zaraćenja, no kulminacija se dogodila 1992., izbijanjem rata koji je trajao tri godine. Iste je godine Bosna i Hercegovina izglasala nezavisnost, što je narodima dalo povoda za jačanje svojih interesa, širenje svojeg teritorija i učvršćivanja političkog utjecaja. Rat je okončan tri godine poslije tzv. Daytonskim sporazumom kojim je država podijeljena na dva entiteta: Republika Srpska (Srbi) i Federacija BiH (Bošnjaci i Hrvati), no to nije u potpunosti zadovoljilo želje nijednog naroda, zbog čega su odnosi i danas, nakon dvadeset godina jednako zaoštreni. Politika u državi ima veliku moć, no svojim potezima, građanstvo postaje sve više nezadovoljno jer je primjetno zanemarivanje rješavanja glavnih ekonomskih i demografskih problema, u odnosu na zalaganje za interese pojedinaca na vlasti političkih elita.

Unatoč negativnim posljedicama koje je donio rat, i odnosima između pojedinih naroda, većina stanovništva i dalje teži stvaranju organizirane, multietničke, europske države s tri konstitutivna naroda, čime se vidi svijest građana za razvoj države na europskoj razini. Potrebna je međusobna otvorenost i suradnja naroda na temelju znanja, obrazovanja i kulture. Treba usmjeriti državu na ekonomski, tehnološki, infrastrukturni napredak, i nadići razlike i različite interese individualaca u politici kako bi država rasla i živjela u trendovima razvijenih zemalja Europe i svijeta. SAD, a posebice Europska Unija, u želji za ulaskom u organizaciju, pružaju podršku napretku zemlje, no potrebno je stvoriti funkcionalan državni sistem i birokraciju koja će to zemlji omogućiti. Mnogi stručnjaci smatraju kako je potrebna ustavna reforma državi, ali također je potrebno jačanje nacionalnog identiteta kroz ravnopravnost u zakonima i samom ustavu. No, za navedene procese u smjeru boljitka države potreban je dugi niz godina i oprezna politika bez naglih promjena i reforma.

LITERATURA

Bliznac, F., 2011.: *Bošnjačko-hrvatski sukob u srednjoj Bosni (1993.-1994.)*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu

Cvitković, 2006.: *Hrvati u BiH: problemi ustavnog položaja, kulturni razvoj i nacionalni identitet*, Synopsis, Sarajevo

Cvitković, I., 2017.: *Demografske i etničke promjene u BiH*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo

Rodin, D., 1996.: *Daytonski sporazum: Deklaracija političke volje Zapada*, Politička misa: časopis za politologiju, Vol.33 No.4, str. 150-156

Kazazić, V., 2005.: *Bosna i Hercegovina i Evropska Unija*, Adrias : zbornik radova Zavoda za znanstveni i umjetnički rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Splitu, No.12

Kazazić, 2007.: *Bosnia and Herzegovina and NATO*, ADRIAS, svezak 14

Kukić, S., 2001.: *Položaj nacionalnih i vjerskih manjina u Bosni i Hercegovini*, Politička misao: časopis za politologiju, Vol.38 No.3., str. 122-137

Kulenović, T., 1998.: *Pripreme za rat i početak rata u Bosni i Hercegovini 1992. godine*, Polemos:časopis za istraživanja rata i mira, Vol.1. No.1., 1-224

Mrduljaš, S., 2007.: *Politička dimenzija hrvatsko-muslimanskih/bošnjačkih odnosa tijekom 1992. godine*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Centar Split, Split

Mrduljaš, S., 2011.: *Doprinos vladajućih bosansko-hercegovačkih stranaka izbijanju rata u Bosni i Hercegovini*, Suvremene teme, (2011.) Vol. 4., No. 1

Mrduljaš, S., 2013.: *Etnička struktura prostora pod kontrolom Republike Srpske, Hrvatskog vijeća obrane i Armije Bosne i Hercegovine prema popisu stanovništva iz 1991. godine*, Polemos:časopis za istraživanja rata i mira, 16 (2013.) 1: 15-35

Maslo, E., 2018.: *Dan nezavisnosti BiH: 1. mart, datum koji se ne zaboravlja i koji*

obavezuje!, Dnevni avaz, <https://avaz.ba/vijesti/bih/356434/dan-nezavisnosti-bih-1-mart-datum-koji-se-ne-zaboravlja-i-koji-obavezuje> (26.8.2018.)

Pavković, J., 2017.: *Urednikov pečat: Na granici/Bosna i Hercegovina od Daytonu do Europske Unije*, Večernji list d.o.o., Zagreb

Skoko, B., 2011.: *Što Hrvati, Bošnjaci i Srbi misle jedni o drugima, a što o Bosni i Hercegovini?*, Friedrich-Ebert-Stiftung, Sarajevo

Tomaš, R., 2013.: *Causes of slow and inefficient transition of economy of Bosnia and Herzegovina and possibilities for its improvement*, Poslovna izvrsnost Zagreb, god. VII (2013) br. 1

IZVORI:

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, 2017: *Demografija, 2016.*, file:///E:/DEM_00_2016_TB_0_BS.pdf, www.bhas.ba (26.8.2018.)

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, 2016: Robna razmjena BiH s inostranstvom 2016.,

http://www.bhas.ba/tematskibilteni/TB_Robna%20razmjena%20BiH%202016_BS.pdf, www.bhas.ba (6.9.2018.)

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, 2013.: *Demografija, 2013.*, http://www.bhas.ba/tematskibilteni/DEM_2013_001_01-bh.pdf, www.bhas.ba (6.9.2018.)

Ajanović, A., 2016.: *Hronika popisa stanovništva u BiH*, <http://istinomjer.ba/hronika-popisa-stanovnistva-u-bih/> (1.9.2018.)

Ambasada Bosne i Hercegovine u Švedskoj, 2016.: *Državno uređenje Bosne i Hercegovine*, <http://www.bihambasada.se/drzavno-uredenje-bosne-i-hercegovine/> (29.8.2018.)

BHRT.ba.2016.: *Priča o osuđenom Radovanu Karadžiću*, <http://www.bhrt.ba/vijesti/slucuj-karadzic-genocid-ili-ne-pitanje-je-sad/> (6.9.2018.)

BHRT.ba, 2017.: *MUPRS: Dejtonski sporazum pronađen kod Kuntoša nije original*, <http://www.bhrt.ba/vijesti/bih/muprs-dejtonski-sporazum-pronaden-kod-kuntosa-nije-original/> (28.8.2018.)

Bljesak.info, 2018.: *Sretno zemlji s nama: BiH obilježava Dan neovisnosti*, <https://www.bljesak.info/politika/vijesti/specijalci-odblokirali-jednu-prometnicu-traju-pregovori-s-borcima/228617> (26.8.2018.)

Bosnjaci.wordpress.com, 2013.: *Etno-karta BiH stanovništva po opštinama – 1992. i danas*, <https://bosnjaci.wordpress.com/2013/10/02/etno-karta-bh-stanovnistva-po-opstinama-1992-i-danas/> (1.9.2018.)

Federalni zavod za statistiku, n.d.: *Popis stanovništva 1991*, <http://fzs.ba/index.php/popis-stanovnistva/popis-stanovnistva-1991-i-stariji/> (1.9.2018.)

Izbori.ba, 2014.: *Predsjedništvo Bosne i Hercegovine*, <http://www.izbori.ba/Potvrdjeni2014/Finalni/PredsjednistvoBiH/Default.aspx> (29.8.2018.)

Klix.ba, 2017.: *U 2017. u BiH osnovano desetak novih stranaka, sve što vam je potrebno je 300 KM i najviše 500 potpisa*, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/u-2017-u-bih-osnovano-desetak-novih-stranaka-sve-sto-vam-je-potrebno-je-300-km-i-najvise-500-potpisa/171108027> (1.9.2018.)

Ministarstvo vanjskih poslova BiH, 2009.: *Državno uređenje BiH*, http://www.mvp.gov.ba/dobro_dosli_u_bih/drzavno_uredjenje/?id=8689 (29.8.2018.)

Narod.hr, 2015.: *Što je Daytonski sporazum, što je donio Bosni i Hercegovini i zašto je donio mir, a nije donio pravdu?*, <https://narod.hr/svijet/sto-je-daytonski-sporazum-sto-je-on-donio-bosni-i-hercegovini-i-zasto-je-donio-mir-a-nije-donio-pravdu> (28.8.2018.)

Narod.ba, 2017.: *Prije 13 godina svečano otvoren obnovljeni Stari most u Mostaru*, <http://www.narod.ba/vijesti/prije-13-godina-svecano-otvoren-obnovljeni-stari-u-mostaru> (3.9.2018.)

Proleksis Enciklopedija, 2013.: Mostar, <http://proleksis.lzmk.hr/37971/> (3.9.2018.)

Statistika.ba, n.d.: Analiza: *Popis 2013. u BiH*, <http://www.statistika.ba/> (1.9.2018.)

SDA, 2012.: *Lična karta Stranke demokratske akcije*, <http://sda.ba/home/o-name/licna-karta-stranke/> (3.9.2018.)

Zakon o financiranju političkih stranki, 2012.:

<file:///C:/Users/sdragicevic/Downloads/Neslužbeni%20precisceni%20tekst%20-%20Zakon%20o%20finansiranju%20politickih%20stranaka%20-%20H.pdf> (1.9.2018.)